

KNYGA APIE KARININKĄ, POLITIKĄ IR DIPLOMATĄ VLADĄ NATKEVIČIŲ

DR. AUDRONĖ VEILENTIENĖ

Čiplytė, Joana Viga. *Dr. doc. Vladas (Ladas) Natkevičius (1893–1945) Steigiamojo, Pirmojo ir Antrojo Seimo narys, savanorių raitelių šimtinės „Geležinis vilkas“ steigėjas, diplomatas, nepaprastasis pasiuntinys ir įgaliotasis ministras Maskvoje*. Vilnius: Petro ofsetas, 2019, 343 p.

Lietuvos valstybingumo atkūrimo 100-mečio proga, kartu minint ir diplomatinės tarnybos įkūrimo 100-metį, o šiais metais pasitinkant Steigiamojo Seimo atkūrimo 100-metį, pasirodo nemažai leidinių, skirtų istorinėms asmenybėms – politikams, diplomatom, visuomenės veikėjams. 2019 m. UAB „Petro ofsetas“ išleido istorikės Joanos Vigos Čiplytės knygą „Dr. doc. Vladas (Ladas) Natkevičius (1893–1945) Steigiamojo, Pirmojo ir Antrojo Seimo narys, savanorių raitelių šimtinės „Geležinis vilkas“ steigėjas, diplomatas, nepaprastasis pasiuntinys ir įgaliotasis ministras Maskvoje“. Tai 26-a šios istorikės knyga. J. V. Čiplytė taip pat yra parašiusi knygas apie diplomatus Petrą Mačiulį, Joną Aukštuolį ir Eduardą Turauską¹.

Knyga sudaryta iš dviejų dalių. Pirmojoje, kaip rašo autorė, atskleidžiama „dr. V. Natkevičiaus gyvenimo ir darbų eiga nuo jo gimimo iki saulėlydžio“. Ją sudaro įvadas, 12 skyrių ir informacija apie atmintinas datas, apdovanojimus, mokamas kalbas ir atminimo įamžinimą. Antrą dalį sudaro publikuoti šaltiniai. Knygos gale pateikta santrauka lietuvių kalba, bibliografija, dokumentų ir literatūros sąrašas, santrumpos ir asmenvardžių rodyklė.

¹ Čiplytė, J. V. *Gyvenimas tėra akimirksnio viešnage. Teisės daktaras, diplomatas Petras Mačiulis. 1895–1978*. Vilnius: Homo liber, 2011. 95 p.; *Tos pačios. Žmogus – aukščiau visokios kainos. Diplomatas, teisininkas, publicistas Jonas Aukštuolis. 1885–1949*. Vilnius: Petro ofsetas, 2012. 218 p.; *Tos pačios. Eduardas Turauskas / 1896 – 1966 / Ateitininkas, teisininkas, žurnalistas, diplomatas, Lietuvos katalikų mokslo akademijos narys*. Vilnius: Versus aureus, 2016. 624 p.

Anot J. V. Čiplytės, „tyrinėti šaltinius skatino vienas iš motyvų – noras atskleisti aukštos kvalifikacijos juristo, derybininko indėlių į Lietuvos valstybės pamatų stiprinimą: kuriama Lietuvos kariuomenė, sprendžiami Lietuvos ir Lenkijos santykiai, Klaipėdos problemos, Lietuvos nepriklausomybės išsaugojimo ypatumai, derybos su Sovietų Sąjunga ir kt.“ (p. 9). Taip pat autorei „buvo nuoseklus poreikis žvilgtelėti istorikės akimis į Paryžiaus universiteto Teisės fakulteto studento dr. V. Natkevičiaus dešimties metų studijų rezultatus, taip pat į šeimos sukūrimą, ryšius su Paryžiaus inteligentija“ (p. 9).

Knyga pavadinta dokumentine monografija, tačiau neatitinka nei monografijai, nei šaltinių publikavimui keliamų reikalavimų: leidinys nerecenzuotas, žemo mokslinio lygio, dėstymas nenuoseklus, į jį įterpiami ištisai cituojami dokumentai ar kitų autorių tekstai, nėra nei V. Natkevičiaus veiklos, nei šaltinių analizės. Knygoje publikuojama nemažai dokumentų, tačiau autorė į juos nepakankamai įsigilino, neteisingai interpretavo ir padarė nemažai istorinių klaidų.

Pirmoje dalyje daugelyje vietų neteisingai pateikiami biografiniai ir istoriniai faktai, jie prieštarauja čia pat pateiktiems dokumentams ar kitiems šaltiniams. Netikslumai prasideda nuo įvado (p. 8), kurias me autorė rašo, kad V. Natkevičius, pradėjęs nuo eilinio kario, tapo kapitonu. V. Natkevičius net Rusijos kariuomenėje nebuvo eiliniu kavriu, nes baigęs karo mokyklą gavo praporščiko, t. y. jaunesniojo kavriūninko, laipsnį, o į Lietuvą atvyko turėdamas poručiko, t. y. vyresniojo leitenanto laipsnį, ką liudija jo anketa, užpildyta 1937 m. (p. 24).

Po skyriaus pavadinimu „Lietuvių karių sąjunga Rusijoje“ autorė parašo paantraštę „Savanorių raitelių šimtinės „Geležinis vilkas“ steigėjas“, tačiau „Geležinio vilko“ raitelių šimtinės steigimo šiame skyriuje nenagrinėja. Vietoje to aprašo V. Natkevičiaus knygą „Lietuvos kariuomenė“, išleistą 1919 metais, tačiau klaidingai ją pavadinava vadovėliu. Šių skirtingų temų suplakimas rodo, kad autorė neskiria lietuvių karių dalinių organizavimo Pirmojo pasaulinio karo metais Rusijoje nuo Lietuvos kariuomenės dalinių organizavimo kovoms už

JOANA VIGA ČIPLYTĖ

Dr. doc.
**VLADAS (LADAS)
NATKEVIČIUS**
(1893–1945)

Steigiamojo, Pirmojo ir Antrojo Seimo narys,
savanorių raitelių šimtinės „Geležinis Vilkas“
steigėjas, diplomatas, nepaprastasis pasiuntinys
ir įgaliotasis ministras Maskvoje

Čiplytė, Joana Viga. *Dr. doc. Vladas (Ladas) Natkevičius (1893–1945) Steigiamojo, Pirmojo ir Antrojo Seimo narys, savanorių raitelių šimtinės „Geležinis vilkas“ steigėjas, diplomatas, nepaprastasis pasiuntinys ir įgaliotasis ministras Maskvoje.* Vilnius: Petro ofsetas, 2019, 343 p.

Lietuvos nepriklausomybę. Tokia pati klaida padaryta rašant apie Lietuvos karių 1917–1919 m. sąjūdžio Rusijoje suvažiavimą, įvykusį 1937 metais (p. 23). J. V. Čiplytė rašo, kad lietuvių karių kovos 1917–1919 m. nebuvo užmirštos ir toliau dėsto apie 1937 m. suvažiavimą. 1917–1919 m. Rusijoje negalėjo vykti lietuvių karių kovos už nepriklausomybę. Čia buvo organizuojami nacionaliniai daliniai, tačiau jiems nebuvo leista organizuotai su ginklais grįžti į Lietuvą.

Laikantis dėstymo chronologijos, V. Natkevičiaus knyga apie Lietuvos kariuomenę turėjo būti aptariama sekančiame skyriuje „Sugrįžimas į Lietuvą. Lietuvos karininkas“. Čia autorė aprašo ir savanorių raitelių šimtinės „Geležinis vilkas“ organizavimą. Nepaminima, kad spalio 1 d. pradėta organizuoti šimtinė jau 1920 m. lapkričio 1 d. buvo performuota į „Geležinio vilko“ 3-iąją dragūnų pulką². Tą pačią dieną V. Natkevičius perdavė vado pareigas pulkininkui Jonui Litvinui. Jeigu autorė būtų atidžiau pastudijavusi Vytauto Lesčiaus monografiją „Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m.“, galbūt jai būtų pavykę išvengti tokių formuluočių kaip „didėjant pasipriešinimui su lenkais“, o V. Natkevičius būtų vadinamas ne šimtinės vadovu, o vadu. Apskritai labai paviršutiniškai aprašoma jo karinė tarnyba, painiojamos istoš rinių įvykių datos. Pavyzdžiui, teigiama, kad išrinktas į Steigiamąjį Seimą, V. Natkevičius buvo atleistas „nuo karo tarnybos pareigų“ ir toliau rašoma: „Tad V. Natkevičius 1923 m. spalio 2 d. kreipėsi į generalinio štabo viršininką, prašydamas visiškai atleisti iš kariuomenės atsargon“ (p. 23). Steigiamasis Seimas buvo sušauktas 1920 m. gegunžės 15 d., autorės pateiktame V. Natkevičiaus pareiškime rašoma, kad jis buvo atleistas iš karo atstovo pareigų 1920 m. gegužės 21 d. (p. 23), o į atsargą jis išėjo jau Antrojo Seimo laikotarpiu.

Skyriuje „Steigiamojo, Pirmojo ir Antrojo Seimo narys“ J. V. Čiplytė aprašo bendrus Steigiamojo Seimo darbus, neišryškindama

² Natkevičius, Vladas (Ladas). *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, 5 t. Vilnius, 2005; Statkus, Vytenis. *Lietuvos ginkluotosios pajėgos 1918–1940*. Čikaga, 1986. 150 p.

V. Natkevičiaus veiklos. Daug dėmesio skiriama V. Natkevičiaus ir B. Žygelio kelionei į JAV, tačiau beveik nerašoma apie jo veiklą Pirmajame ir Antrajame Seimuose. Nepasinaudota istoriko Mindaugo Tamošaičio straipsniais apie V. Natkevičių³ arba išsamia V. Natkevičiaus biografija, pateikta Lietuvos Respublikos Seimo svetainėje⁴ – tai autorei būtų padėję atskleisti V. Natkevičiaus veiklą Steigiamajame, Pirmajame ir Antrajame Seime. Kaip ir kituose skyriuose, painiojami V. Natkevičiaus, kaip karinio atstovo ir Steigiamojo Seimo nario, veiklos epizodai: 37 puslapyje rašoma, kad, be tiesioginių pareigų Seime, V. Natkevičius dalyvavo diplomatinėse išvykose į užsienį ir pavyzdžiu nurodomas jo dalyvavimas konferencijoje Helsinkyje 1920 m. sausį, kai Steigiamasis Seimas dar nebuvo išrinktas ir nedirbo. Tame pačiame puslapyje rašoma, kad „1921 m. gruodžio 17–19 d. Antrojo Seimo delegacija“ lankėsi Suomijoje, tačiau tai buvo Steigiamojo Seimo, kuris dirbo iki 1922 m. lapkričio 13 d., delegacija.

Skyriuje „Studijos Paryžiaus universitete“ beveik ištisai pateikiama V. Natkevičiaus recenzijos ištrauka, laiškas P. Klimui, 1941 m. rugsėjo 26 d. raštas Švietimo vadybos (p. 47. klaidingai parašyta „valdybos“) tarėjui, gyvenimo aprašymas ir teisės daktaro diplomo vertimas, todėl nuoseklus pasakojimo nėra. Panašiai aprašomas V. Natkevičiaus darbas Lietuvos užsienio reikalų ministerijoje: pateikiamas jo gyvenimo aprašymas, publikuotų straipsnių sąrašas (p. 53–55) bei jo leidinių sąrašas (p. 58).

Kitame skyriuje „Lietuvos pasiuntinybės Paryžiuje sekretorius“ pateikiami archyviniai dokumentai apie V. Natkevičiaus dalyvavi-

³ Tamošaitis, M. *Natkevičius Vladas, Lietuvos Steigiamojo Seimo (1920–1922 metų) narių biografinis žodynas*. Sudarė A. Ragauskas, M. Tamošaitis. Vilnius: 2006, p. 257–260; Tamošaitis, Mindaugas. *Natkevičius Vladas, Lietuvos Respublikos Seimų I (1922–1923), II (1923–1926), III (1926–1927), IV (1936–1940) narių biografinis žodynas*. Sudarė A. Ragauskas, M. Tamošaitis. Vilnius, 2007, p. 387–388.

⁴ Ladas (Vladas) Natkevičius (1893–1945). II Seimo narys (1923 06 03–1923 10 30). Prieiga per internetą: https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35545&p_k=1&p_t=158705, [Žiūrėta 2020-03-04].

mą delegacijose, pranešimai Užsienio reikalų ministerijai, aprašomos jo vedybės, dalyvavimas kultūriniame Paryžiaus gyvenime, tačiau apie darbinę veiklą – tik epizodiškai. Autorė nepasinaudojo istorikės Vilmos Bukaitės monografija apie ilgametį V. Natkevičiaus vadovą Petrą Klimą, kurioje būtų radusi reikalingos informacijos⁵.

Skyriuje „Lietuvos nepaprastasis pasiuntinys ir įgaliotasis ministras“ perrašomos NKVD agentų ataskaitos apie Lietuvos pasiuntinį, jau buvusios publikuotos Nijolės Gaškaitės straipsnyje⁶ (p. 81–83), pateikiami krašto apsaugos ministro Kazio Musteikio, klaidingai vadina mo „diplomatu“ (p. 84), prisiminimai, Juozo Urbšio pranešimai ir kt.

Paskutiniuose pirmosios dalies skyriuose bandoma analizuoti V. Natkevičiaus ryšius su Lietuvos valstybės ir visuomenės veikėjais, tačiau ir čia neišvengiama klaidų. Pavyzdžiui, skyriuje „Ryšys su Marija Mašiotaitė-Urbšiene“ rašoma, kad 1935 m. J. Urbšys buvo pakviestas liudytoju į Vlado ir Gražinos Natkevičių sutuoktusių šventę ir daroma išvada, kad nuo tada užsimezgė artima bičiulystė su Marija Urbšiene (p. 109). Jeigu autorė būtų išsamiau patyrinėjusi Lietuvos pasiuntinybės archyvinės bylas Lietuvos centriniame valstybės archyve, būtų pastebėjusi, kad J. Urbšys nuo 1927 m. dirbo šioje pasiuntinybėje ir gyveno Paryžiuje su žmona, o V. Natkevičius taip pat dirbo ir mokėsi Paryžiuje, todėl akivaizdu, kad jie buvo pažįstami anksčiau. Be to, J. Urbšys 1919–1922 m. tarnavo Lietuvos kariuomenėje ir galėjo pažinoti V. Natkevičių nuo tų laikų.

Atskiras skyrius – V. Natkevičiaus žmonos tėvui Prienų gydytojui Juozui Brundzai (p. 112–118). Būtų buvę prasmingiau šį skyrių skirti V. Natkevičiaus žmonai Gražinai Natkevičienei ir jame aprašyti ir jos tėvų šeimą.

⁵ Bukaitė, V. *Lietuvos nepaprastasis pasiuntinys ir įgaliotasis ministras, Nepriklausomybės Akto signataras Petras Klimas*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2016. 631 p.

⁶ Gaškaitė, N. Lietuvos pasiuntinybė Maskvoje 1926–40 metais. *Lietuvos kovų archyvas*, t. 6. Kaunas: Spindulys, 1993.

Antrąją dalį autorė pavadino „Dr. Vlado Natkevičiaus korespondencijos, politologinės įžvalgos, politiniai pranešimai, paskaitos, knygos“. Gilinantis į publikuotus šaltinius, akivaizdu, kad neteisingai vartojami juos apibūdinantys terminai. Pavyzdžiui, skyriuje „Korespondencijos“ skaitytojai gali nesitikėti rasti V. Natkevičiaus laišku, nes čia pateikti jo politiniai straipsniai apie Lietuvių socialistų liaudininkų partijos ir kitų lietuvių partijų veiklą bei taikos klausimą 1917 metais. Skyriuje „Politologinės įžvalgos“ publikuojamas V. Natkevičiaus darbas iš tarptautinės teisės srities, jo recenzijos apie užsienio autorių tarptautinės teisės srities darbus, R. Rutembergo recenzija apie V. Natkevičiaus disertaciją, V. Natkevičiaus straipsnis apie Tautų Sąjungą. Šių darbų negalima pavadinti politologinėmis įžvalgomis, nes jie iš tarptautinės teisės srities, o politologijos mokslo tuo metu dar nebuvo. Dauguma knygų iliustracijų prastos kokybės.

Apibendrinant J. V. Čiplytės knygą „Dr. doc. Vladas (Ladas) Natkevičius (1893–1945) Steigiamojo, Pirmojo ir Antrojo Seimo narys, savanorių raitelių šimtinės „Geležinis vilkas“ steigėjas, diplomatas, nepaprastasis pasiuntinys ir įgaliotasis ministras Maskvoje“, tenka tik apgailestauti, kad autorei dėl Lietuvos valstybingumo, diplomatijos ir karybos istorijos žinių stokos bei neatidaus šaltinių interpretavimo ne tik nepavyko atskleisti V. Natkevičiaus asmenybės ir indėlio į Lietuvos valstybingumo ir diplomatijos istoriją, bet ir „pasisekė“ pridaryti daugybę istorinių klaidų tiek V. Natkevičiaus biografijoje, tiek minint kitas istorines asmenybes ar faktus. Siekiant prisikasti prie tiesos skaitytojui reikia atidžiai studijuoti šaltinius, nes knygoje vertingos tik šaltinių publikacijos. Vis dėlto būtų geriau, jeigu ir šiuos šaltinius, padarę atranką ir gerai išanalizavę, publikuotų profesionalūs istorikai mokslininkai.